

KOMPOZITOR NAJIMADDIN MUXAMMEDDINOV IJODIDA BALLADA JANRI

Abatbaeva Rano Allambergenovna

O'zbekiston davlat konservatoriyasi Nukus filiali

“Umumkasbiy va ijtimoiy fanlar” kafedrası katta o'qituvchisi

abatbaevarano35@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8429564>

Annotatsiya. Ushu maqolada XX asr qoraqalpoq musiqa madaniyati rivoji, jumladan bastakorlik va kompozitorlik san'ati rivojiga o'z hissasini qo'shgan taniqli ijodkorlardan biri Najimaddin Muxammeddinov ijodida ballada janri haqida kompozitor yaratgan “Nareste haqida ballada” nomli asarining tahlili va ilk ijrochilari, asarning yaratilish tarixi uning bugungi kundagi ahamiyati haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: kompozitor, musiqa, ballada, janr, skripka, fortepiano, vokal, deklomatsiya, san'at, shoir, pyesa, dramtizim, fuga.

BALLAD GENRE BY COMPOSER NAJIMADDIN MUHAMMEDDINOV

Abstract. In this article, Nadzhimiddin Muhammeddinov, one of the famous creators who contributed to the development of Karakalpak musical culture of the 20th century, including the development of composition and compositional art, explores the composer's work in the ballad genre “Ballad”, created by the composer and the first performers of Nareste”, the history of the creation of the work and its modernity. talk about its importance today.

Key words: composer, music, ballad, genre, violin, piano, vocals, recitation, art, poet, play, dramatism, fugue.

ЖАНР БАЛЛАДЫ КОМПОЗИТОРА НАДЖИМАДДИНА МУХАММЕДИНОВА

Аннотация. В данной статье Наджимиддин Мухаммеддинов, один из известных творцов, внесший вклад в развитие каракалпакской музыкальной культуры XX века, в том числе в развитие композиции и композиционного искусства, исследует творчество композитора в жанре баллады «Баллада», созданное композитором и первыми исполнителями Наресте», история создания произведения и его современность. говорить о его важности сегодня.

Ключевые слова: композитор, музыка, баллада, жанр, скрипка, фортепиано, вокал, декламация, искусство, поэт, пьеса, драматизм, fuga.

Musiqa san'ati boshqa san'at turlari singari ko'p asrlar mobaynida turli xalqlarda turlicha rivojlanib keldi. XX asrning 30-40-yillariga qadar ilgari qoraqalpoq musiqa san'atida bo'lmagan har xil professional janrlarning rivojlanishi bilan moslashishi vatanimiz tarixida bo'lgan voqealar bilan uyg'unlashib ijro qilina boshlagan. Ayniqsa, ikkinshi jahon urush va uning oqibatida mustaqilligimizning yutuqlari haqida ko'p gina san'at asarlari paydo bo'ldi.

XX asr qoraqalpoq musiqa madaniyati rivoji, jumladan bastakorlik va kompozitorlik san'ati rivojiga o'z hissasini qo'shgan taniqli ijodkorlardan biri Qoraqalpog'iston Davlat arbobi, kompozitor va pedagog, Najimaddin Muxammeddinov nomi alohida o'rin tutadi. N.Muxammeddinov musiqasida yorqin o'ziga xosli, milliyik, optimistik kuy, ajralmas hayotiy energiya, dunyoni idrok etishning to'la tuyg'usi bilan ifodalanadi. Kompozitorning ijodida turli

janrlar o'z aksini topgan ijodkorning o'z usuli va mohiyati bilan shularning orasida xalq uchun ofat keltirgan jahon urushiga qarshi yozilgan "Nareste" nomli balladasini aytib o'tsak maqsadga muvofiqdir¹. Ballada-frantsuz va italyan tillarida egallayman degan ma'noni anglatadi.² Ballada musiqa san'atida hikoya qiluvchi xarakteridagi qo'shiqqa yoki cholg'u pyesasiga, dramatik yoki lirodramatik turidagi uyg'un qurilmaga bag'ishlab yaratilgan asarga aytiladi.

Ballada xalqimizning ulug' shoiri, O'zbekiston qahramoni I.Yusupovning so'ziga "Nareste" nomli balladasiga yaratgan kuyi huddi bir-birini jipslashtirib sintemental noziklik bilan boshlanib, urushga, qayg'u-hasratga qarshi yomon ko'ruvchi tuyg'ularni uyg'otuvchi hodisalarni bayon qilganida, uning musiqiy zabardast, yerni tebratuvchi nola ohaglari, dramatism borgan sari hayqiradigan dramatismga aylanadi. Urush qirg'inlar unga qarshi xalqning qudratli o'tlanishlari singari katta optimistik tragediyani gavdalantirgan.

G'azabli otga mingan bu ballada, kompozitor tomonidan yaratilgan musiqiy estalik-haykal, begunoh ketgan go'daklarga bag'ishlangan-fashizmga lanat o'qini otgan hasratli onaning xotira va qadirlash kunlari "Hasratli ona" haykalining yonida eslashning o'zi ham martlikdir.

Ballada dastlab skripkaning oynadek tiniq, o'zgacha noziklik bilan ijro qilib turgan lirik kuyi bilan boshlanadi. Kuyning ijrosiga keyin violonchel, fortepiano cholg'ulari qo'shilib, ushbu musiqiy trioning jo'rliigi fonida ilk bora taniqli qo'shiqchi O'zbekiston xalq artisti Bayram Matchanov tomonidan ijro qilingan. Balladani qo'shiqchi to'liqinli nolalarini, kuchli dramatism bilan deklamatsiyalab maromiga etkazib ijro qilgan. Hozirgi kunda 2022-yil kompozitorning 85 yoshga to'lgan yubeley kontsertida Respublika ko'rik tanlovlar sohibi Furqat Embergenov tomonidan ijro qilib kelindi. Cholg'u partiyasini O'zbekiston davlat konservatoriyasi Nukus filiali talabalari Artıqbaev Allambergen skripkada, Kaniyazov Damir alt cholg'usida, Jumabaev Bunyod fortepiano, violonchelda Sherimbetov Xayrullo ijro qilishdi. Asar fortepiano, birinchi va ikkinchi skripkalar, violonchel va ovoz uchun yozilgan bo'lib asarning boshlanishi ya'ni kirish qismida 2/4 o'lchamda c-moll tonalligida cholg'u asboblari boshlab beradi 14 takt davomida bunda ohangni birinchi skripka ijro qilib keyin deklomatsiya bilan ovoz ijosi davom ettiradi. Forteplano partiyada akkordli fakturada garmoniyanı ushlab turgan holda skripkalar to'liqinlanib mavj urib dramatismni kuchaytirib ohangga jo'r bo'lishadi.

Muallif ushbu asarnida so'z qudratiga urg'u berib, uni maromiga etkazib ijro qilish uchun Italian operalari singari dramatishtatsiyalangan rechitativ uslubini mohirona qo'llagan. Kompozitor asarning ijrosida ansamblga ham solistga ham erkinlik berib, qudrati yetganicha o'zida bor talantini bilimini barcha imkoniyati bor xususiyatlari bilan ovozi ishga qo'shib, avjini qo'yib yubormasdan yetganicha cho'za olgan. Rus kompozitori P.I.Chaykovskiyning "O'zingning o'y-hayollaringni cholg'u orqali to'liq yetkaza olmagan joyda faqat musqia orqali gina har tomonlama yakuniga yetkazish mumkin"³, deganiday shoirning so'zini kompozitor musiqa tili bilan yanada rivojlantirib ko'rsatgan. Ushbu ballada orqali qoraqalpoq musiqa an'anasida oldin bo'lmagan yangi qo'shiq turini yangicha ohang, yangicha uslub va ijro bilan boyitdi. Ballada shoir va kompozitorning tarixda bo'lgan voqealarning kuchli tuyg'ularini ikkita ijodkorning mehnat

¹ АБАТБАЕВА, Рано. "КОМПОЗИТОР НАЖИМАДДИН МУХАММЕДДИНОВ ИЖОДИДА ТАРИХИЙ СИЙМОЛАР." Journal of Culture and Art 1.1 (2023): 60-66.

² Энциклопедический музыкальный словарь. Издательство «Советская энциклопедия». М.1996.стр.37

³ Глебов Игорь (Асафьев).. айковский.МУЗО, НКП., 1919 г. Стр-3

mahsuli asosida chuqur falsafiy o'y-hayollaridan yaralgan hikmatli vasiyatlariga aylangan. Qo'shiqning asosiy mazmuni dunyoga kiyimsiz kelgan oppoq momiqday pok go'dakning ulug'ligini tariflashga qaratilgan. Lekin go'daklarning tag'diriga bir xil g'amxo'rlik qilinyabdimi? Shoir ham kompozitor ham, ijro qilgan qo'shiqchi solist ham bu yovuzlikka - yo'q! yo'q! hammasi emas!, deb hammasi birdaniga ohanglarini ko'tarib, qarg'ish otgan fashizmga lanat tang'asini bosadi.

Ushbu odamlarning barchasi rostdan ham,
Bola bo'lganmi?-deb savol qo'yaman,
yo'q-yo'q, barchasi emas! Faqat yaxshilar.
Agar ular ularday bola bo'lganda,
Yurmasmidi ushbu bolalar o'lmasdan,
Ming-ming bolalarning botinkalari shunda,
Osventsimda yotmas edi kiyilmasdan,

Degan qo'shiq qatorlarga kelganda musiqa sekin-asta rivojlanib kuchli dramatik avj oladi. Ushbu dramatism uch marotaba takrorlanib musiqiy obrazlarda qolib, solist tomoniga o'sha fonda og'ir salmoqli aytilgan ilk qayg'uli xursinish aralash lirik obraz yana takrorlanadi.

Shunday qilib, uning umumiy xarakteri qayg'uli drama shaklida yaratilgan bo'lsa ham, uning eng oxirgi akkordi shodlik tinchlik, kelajakka ishonch bilan yakunlanadi. Bunda kompozitorning mahoratida musiqiy tili ijrochilarning maromiga yetkazib ijro qilishi juda ahamiyatlidir.

Yangi qo'shiq-bu insonning axti, quvonchi deyiladi xalq aforizmlarida. Haqiqiy qo'shiqchi-yuqori darajadagi ijrochi, ijodkor, dono pedagog, tarbiyachi va yangi hayotning yutuqlarini yuksaltiruvchi, maslahatchidir. Kompozitorning ko'tarinki qahramonlik marshlaridan boshlab, yurakdan chiqqan lirik kuy-qo'shiqlariga qadar insonni o'ziga tortuvchi imotsional mavhum kuchlarni anglatadi. Mana shunday ajoyib insonning ongiga tasir qiladigan qo'shiqlarni N.Muxammeddinov juda ko'p yaratgan.

Barcha yaratgan asarlari har qanday xarakterda yozilgan bo'lishiga qaramastan o'zining milliyliigi, nolasi, musiqiy tili, miqdori va o'lchami bo'lib, yuraklarga to'siqsiz beixtiyor o'rnalashib oladi. Kompozitor ijodini talabalik davridan tinmasdan mehnat qilib sonata, fuga, prelyudiya, pyesa va fortepiano uchun variatsiyalarni yaratgan, unga "Yor qarashi ko'rinmaydi ko'zimga" va boshqa atamalardagi xalq kuylarini mavzu qilib olib o'zining fantaziyasi bilan boyitib qayta ishlaydi.

Xulosa qilib aytganda bu "Nareste haqida ballada"si kompozitor Kompozitor Najimmaddin Muxammeddinovning ballada janriga murojaati optimistik kuy, ajralmas hayotiy energiya, dunyoni idrok etishning to'la tuyg'usi bilan ifodalanadi. "Nareste" misolida milliy shaklu shamoyilini yo'qotmagan holda musiqiy dramatik janr qoidalariga muvofiq o'sha davrning insonga ta'sirini mana shunday musiqa ohangi orqali yetkazib berib yangi hayotga yo'l izlab uni topa olishdek imkonini so'z va musiqa ifodasida ko'rsatib bergan.

Ijodkorning turli qarashlari orqali ijod maqsuli yaratilib nafaqat musiqamiz balki, izlanuvchi talaba yoshlar ushuni ham xazina boyligi bo'lib xizmat qiladi. Keyingi ijodi da yangidan yangi asarlar kutib ijodiga omadlar tilab qolamiz.

REFERENCES

1. Alimov Á. Adambaeva T. "Ataqlı sazgerler" "Qaraqalpaqstan"-Nókis. B-22.
2. АБАТБАЕВА, Рано. "КОМПОЗИТОР НАЖИМАДДИН МУХАММЕДДИНОВ ИЖОДИДА ТАРИХИЙ СИЙМОЛАР." Journal of Culture and Art 1.1 (2023): 60-66.
3. Allambergenovna, Abatbaeva Rano. "THE MANIFESTATION OF EUROPEAN AND NATIONAL TRADITIONS IN THE OPERA" GULAYIM"." International Journal of Philosophical Studies and Social Sciences 2.2 (2022): 185-187.
4. Абатбаева, Рано Алламбергеновна. "ҚОРАҚАЛПОҒИСТОН МУСИҚА МАДАНИЯТИНИ РИВОЖЛАНИШИДА МАШХУР БАСТАТОР Н. МУҲАММЕДДИНОВНИНГ ЎРНИ." Oriental Art and Culture 3.1 (2022): 648-653.
5. Энциклопедический музыкальный словарь. Издательство «Советская энциклопедия». М.1996.стр.37
6. Глебов Игорь (Асафьев).. айковский.МУЗО, НКП., 1919 г. Стр-3
7. Камалова Д. Э. Баспасөзде новелланың жанрлық өзгешелигі (Жанровые особенности новеллы в прессе) [Genre features of the novel in print] / Д. Э. Камалова //Материалы республиканское научно-практической конференции. – Нукус. Наука. 2019. – С. 18-21.
8. Камалова,Д. Э.Роль художественной детали в каракалпакских новеллах[The Role of Artistic Detail in Karakalpak Novels]. // Донецкие чтения 2021: образование, наука, инновации, культура и образы современности: Материалы VI Международной научной конференции. –Донецк: Изд-во ДонНУ. 2021. –с. 139-142.
9. Алланбаев Р. О. ПРОЦЕСС ОБНОВЛЕНИЯ ТРАДИЦИЙ В СОВРЕМЕННОМ УЗБЕКСКОМ ОПЕРНОМ ТЕАТРЕ //Проблемы современной науки и образования. – 2021. – №. 3 (160). – С. 71-74.
10. Камалова Д.Э. Баспасөзде новелланың жанрлық өзгешелигі (Жанровые особенности новеллы в прессе) [Genre features of the novel in print] // Материалы республиканское научно-практической конференции. – Нукус. Наука. 2019.